

ЛАРІОНОВ Михайло Федорович (22. 05(03. 06). 1881, м. Тирасполь Херсон. губ., нині Молдова — 10. 05. 1964, м. Фонтене-о-Роз, Франція) — теоретик мистецтва, живописець, графік, художник театру. 1891 з родиною переїхав до Москви, де закін. училище живопису, скульптури та архітектури (1910; викл. [К. Коровін](#), [І. Левітан](#), [В. Сєров](#)). Від 1900-х рр. експонував роботи, написані під впливом імпресіонізму. 1903 подорожував Кримом, 1906 відвідав Лондон. 1906 на запрошення С. Дягилєва взяв участь у париз. «Осін. салоні», де виставив постімпресіоніст. картини. 1907 познайомився з [Д. Бурлюком](#), з яким у Москві організовував виставку «Стефанос». Один з організаторів ТО «Голуба роза». Захопився нар. мистецтвом і примітивом. Співроб. ж. «Золотое руно», «Искусство». 1908 — учасник київ. виставки «Звено».

Один із засновників російського авангарду. 1909 створив програмну картину «Скло», що стала новим етапом авангард. руху. Співзасновник та учасник виставок груп «Бубновий валет», «Ослиний хвіст» (1912), кубофутуристичних акцій (зокрема розфарбування облич). Проголосив новий напрям безпредметного, абстрактного мистецтва — лучизм, за яким художні форми утворюються в результаті перетину променів, відображених від предметів; описав у брошурі «Лучизм» (Москва, 1913). Організував 1913 у Москві виставки народних картин та іконопису. Брав участь у художніх диспутах. Оприлюднив маніфест «Лучисты и будущники», у якому інтерпретував ідеї футуризму; підписаний десятима художниками, маніфест закликав відійти від європейського шляху в мистецтві, звернутися до досвіду Сходу, традицій давньоруського мистецтва та культури євразійських народів. Надрукував полемічні зб. «Ослиный хвост» та «Мишень» зі ст. «Лучистая живопись», разом з [І. Зданевичем](#) — маніфест «Почему мы раскрашиваемся?» (усі — 1913), «Да-маніфест»

(1914; усі — Москва), співзвучні ідеям дадаїзму. Брав участь у виставках авангардистів у С.-Петербурзі (1908, 1910–11), Мюнхені, Берліні (обидві — 1912), Москві (1915). Безпредметні твори Л. експонували на виставках «Футуристи, лучисти, примітив» (1914), «1915». Проілюстрував зб. «Помада» [О. Кручених](#) (Москва, 1912), збірки [В. Хлебникова](#), [К. Большакова](#), [В. Маяковского](#). На поч. 1914 разом із С. Дягилєвим поїхав до Парижа, де його картини експонували у галереї П. Гійома (передмову до каталогу написав [Г. Аполлінер](#)).

З поч. 1-ї світової війни — на військовій службі, звільнений після поранення. 1915 відвідав Швейцарію, Італію, Іспанію. Працював у театр. антрепризі С. Дягилєва «Рос. балет»; разом із [Н. Гончаровою](#) створив костюми та декорації до вистав «Нічне сонце» [М. Римського-Корсакова](#) (1915), «Російські казки» [А. Лядова](#) (1916), «Казки про блазня» (1921) та «На Дніпрі» (1932) [С. Прокоф'єва](#), «Байка про лиса» [І. Стравинського](#) (1922). Оселився 1918 у Парижі, де 1930 разом із П. Вормсом організував ретроспективну виставку декорацій. У живописі повернувся до предметності, писав натюрморти, інтер'єри, картини за мотивами театр. вистав. Самостійно та разом із [Н. Гончаровою](#) провів виставки у галереях Парижа, Лондона, Нью-Йорка, Рима. Проілюстрував поему [О. Блока](#) «Дванадцять», видану 1920 рос., франц. та англ. мовами. Віцепрезидент Спільноти російських художників у Франції. Співпрацював із російськими емігрант. часописами «Числа», «Параллели», «Русское искусство». Збирав матеріали з історії рос. мистецтва поч. 20 ст.; писав спогади та есе, частину з яких опубл. у 1960-х рр.; підготував книгу спогадів про С. Дягилєва та рос. балет. Творчість Л. — яскрава сторінка рос. модернізму та авангарду, характерна залученням до нового мистецтва вітчизн. досвіду (традицій примітиву, нар. мистецтва, середньовіччя), розробкою нових напрямів. У мистецтві Л. знайшли автор. інтерпретацію експресіонізм, дадаїзм, футуризм. 1988 кілька сотень робіт, частину архіву та бібліотеку передано ДТГ (Москва), частину — Центру Ж. Помпиду (Париж), Музею Вікторії та Альберта (Лондон).

Основні твори

«Сад», «Акації навесні», «Риби на заході» (усі – 1904), «Кущ бузку в цвіту» (1906), «Автопортрет у тюрбані», «Перукар», «Весна» (усі – 1907), «Хліб», «Офіцерський перукар», «Поет [В. Хлебников](#)», «Автопортрет» (усі – 1910), «Прачки», «Солдат на коні», «Солдат, який відпочиває» (усі – 1911), «Лучизм», «Півень. Лучистий етюд» (обидва – 1912), «Весняний пейзаж» (1913), «Сонячний день» (1914), «[Н. Гончарова](#)» (1915); серії –

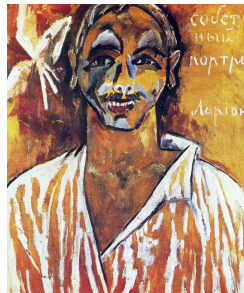
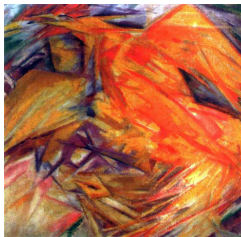
«Франти», «Перукарі» (обидві – 1910-і рр.); цикли – «Венери», «Пори року» (обидва – 1912), «Весна» (1920).

Рекомендована література

1. W. George. Larionov. Paris, 1966;
2. Корзухин А. Ларионов, или Жизнь в авангарде // В мире книг. 1988. № 10;
3. Ковтун Е. Зерна цвета (о творчестве художника М. Ф. Ларионова) // Смена. 1992. № 4, 5, 6;
4. J. Bowlt. Mikhail Larionov and the Primitive // Experiment. 1995. № 1;
5. Стригалева А. Михаил Ларионов – автор и практик плюралистической концепции русского авангарда // Вопр. искусствознания. 1996. № 1;
6. Ковтун Е. Михаил Ларионов. 1881–1964. С.-Петербург, 1998;
7. Пospelов Г. Г., Илюхина Е. А. Михаил Ларионов: живопись, графика, театр. Москва, 2005;
8. Инышаков А. Н. Михаил Ларионов: русские годы. Москва, 2010.

Г. Я. Складенко

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Ларионов Михайло Федорович / Г. Я. Складенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-53325>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).